https://doi.org/10.59295/stctce2025.II.14 CZU: 342.53:364.658:341.217(4)

CREȘTEREA CALITĂȚII VIEȚII – PRIORITATE DE VÂRF A PARLAMENTULUI REPUBLICII MOLDOVA. PARADIGME EFICIENTE ȘI OPORTUNITĂȚI[14]

IMPROVING QUALITY OF LIFE – A TOP PRIORITY OF THE PARLIAMENT. EFFECTIVE PARADIGMS AND OPPORTUNITIES

Doina CUCIURCA,
Universitatea de Stat din Moldova,
ORCID ID: 0000-0001-6859-7956,
e-mail: doina.cuciurca@usm.md

Abstract. *This article examines the role of the Parliament of the Republic of Moldova – as the supreme representative authority – in advancing quality of life through its legislative, oversight, and representative functions. It argues for a coherent, evidence-based legislative agenda anchored in measurable outcomes that translate strategic objectives into tangible improvements for citizens. In line with Article 1(3) of the Constitution, human dignity is treated as the normative benchmark, operationalized through access to quality public services, effective rights protection, and opportunities for individual capability development. The analysis synthesizes consolidated European paradigms – regulatory impact assessment (RIA), systematic parliamentary oversight, transparency by default, and digital public participation – and proposes a context-sensitive adaptation for Moldova, emphasizing institutional interoperability and open-data use across the policy cycle. From the perspective of European integration, the article outlines governance mechanisms with clear targets, timelines, and accountability assignments to strengthen the social contract and accelerate convergence with EU standards. The contribution is both conceptual and policy-oriented: it frames quality of life as a constitutional obligation of Parliament and advances a modernization agenda focused on publicly verifiable, sustainable results.*

Keywords: *Parliament; quality of life; evidence-based legislation; regulatory impact assessment (RIA); parliamentary oversight; transparency; digital participation; European integration; open data; constitutional law.*

[14] Articolul este elaborat în contextul realizării Proiectului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” (CONSEJ 01.05.02).

• Introducere

În contextul transformărilor structurale profunde, al fragmentării sociale și al presiunilor geopolitice care marchează prezentul Republicii Moldova, problematica calității vieții se impune ca o direcție prioritară a dezbaterii academice și a practicii politice.

Calitatea vieții, în accepțiunea sa modernă, reprezintă un concept multidimensional, ce transcende granițele economice pentru a integra elemente sociale, juridice, culturale și politice. Ea desemnează ansamblul condițiilor obiective și subiective care determină bunăstarea indivizilor și a comunității: venit adecvat, acces efectiv la sănătate și educație, locuință decentă, echitate socială, protecția mediului și posibilitatea participării democratice. Aceste dimensiuni nu constituie simpli indicatori tehnici, ci reflectă un veritabil barometru al funcționării statului de drept.

Fundamentele normative ale acestui obiectiv se regăsesc în Constituția Republicii Moldova: articolul 1 alin. (3) consacră caracterul democratic și social al statului, orientat spre garantarea drepturilor omului, iar articolul 47 stipulează expres dreptul fiecărui cetățean la un nivel de trai decent [1]. Statul are obligația de a adopta măsuri menite să garanteze fiecărui individ un nivel de trai apt să-i asigure sănătatea și bunăstarea personală și familială. Această exigență presupune accesul efectiv la hrană adecvată, îmbrăcăminte corespunzătoare, locuință sigură, servicii de sănătate și asistență socială etc. Într-o viziune holistică, nivelul de trai decent nu se reduce la simple condiții materiale, ci include și securitatea socială, egalitatea de șanse și protecția împotriva excluziunii, constituind un indicator fundamental al funcționalității statului de drept. Din această perspectivă, calitatea vieții se plasează la confluența dintre principii constituționale, politici publice și responsabilitatea autorităților.

Din perspectivă doctrinară, calitatea vieții nu poate fi separată de anvergura constituțională a politicii statului în sfera relațiilor sociale. Ion Guceac subliniază că, deși noțiunea de *stat social* nu este explicit consacrată în textul Constituției, Republica Moldova își asumă în mod evident sarcini specifice statului social, inclusiv crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții și realizarea coeziunii sociale în baza demnității umane și a egalității în drepturi [2, p.30].

Parlamentul, în calitatea sa de autoritate reprezentativă supremă, are rolul central în arhitectura instituțională menită să asigure dezvoltarea unor politici publice coerente, bazate pe dovezi și orientate spre rezultate măsurabile. Funcțiile sale – legislativă, de control și de reprezentare – fac din această

instituție actorul principal al modernizării sociale, al alinierii la standardele europene și al consolidării contractului social dintre stat și cetățean.

Problema științifică a studiului rezidă în decalajul dintre consacrarea constituțională a statului social și a dreptului la un nivel de trai decent și capacitatea efectivă a Parlamentului de a transforma aceste exigențe în politici publice coerente, finanțate și monitorizate. În continuitate cu demersurile doctrinare care pun în evidență anvergura constituțională a politicii statului în sfera relațiilor sociale [2], cercetarea își propune să examineze modul în care Parlamentul poate trece de la un rol preponderent declarativ la unul operațional, orientat spre rezultate măsurabile în planul calității vieții.

Din această problemă derivă următoarele **întrebări de cercetare**:

1. Cum configurează cadrul constituțional și legal al Republicii Moldova obligația Parlamentului de a promova creșterea calității vieții și care sunt limitele sale actuale?
2. În ce măsură funcțiile legislativă, de control și de reprezentare sunt exercitate pe baze de dovezi, cu indicatori și mecanisme de monitorizare a impactului asupra calității vieții?
3. Ce paradigme de acțiune parlamentară și ce oportunități instituționale, digitale și de parteneriat cu societatea pot fi valorificate în orizontul 2025–2030, în contextul integrării europene, pentru a consolida rolul Parlamentului ca garant al creșterii calității vieții?

Astfel, analiza calității vieții prin prisma activității parlamentare devine nu doar un exercițiu teoretic, ci și un instrument practic de evaluare a capacității statului de a răspunde așteptărilor societății și criteriu fundamental de evaluare a eficienței parlamentarismului contemporan. În acest cadru, studiul își propune să examineze, din perspectiva dreptului constituțional, capacitatea Parlamentului Republicii Moldova de a promova creșterea calității vieții prin combinarea legiferării bazate pe dovezi, a controlului orientat spre rezultate și a reprezentării autentice, precum și să identifice paradigme eficiente și oportunități de modernizare pentru orizontul 2025–2030, în corelație cu procesul de integrare europeană.

• Materiale și metode

Demersul se sprijină pe un cadru normativ, doctrinar și empiric, valorificat printr-o abordare interdisciplinară specifică cercetărilor în materia dreptului constituțional. Pe palierul normativ, au fost analizate prevederile interne – în special Constituția Republicii Moldova (art. 1 alin. (3) și art. 47), Legea

nr. 100/2017 privind actele normative, precum și legislația socială, de sănătate, educație și protecția mediului, conjugate cu actele bugetare. Acestea au fost corelate cu instrumentele internaționale și europene relevante – Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 25), Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale (art. 11), Carta Socială Europeană (revizuită), tratatele constitutive ale Uniunii Europene și acquis-ul în materie socială și a drepturilor fundamentale – pentru a surprinde exigențele de convergență în perspectiva integrării europene.

Fundamentul doctrinar și empiric a inclus literatura de specialitate autohtonă și internațională privind parlamentarismul, calitatea vieții și drepturile sociale, rapoartele privind respectarea procedurilor legislative și calitatea reglementărilor, precum și studii comparative și statistici publice (Eurostat, OECD, ONU, Consiliul Europei) referitoare la indicatorii de calitate a vieții. Acest corpus a permis atât ancorarea teoretică, cât și verificarea empirică a ipotezelor legate de rolul Parlamentului în creșterea calității vieții.

Metodologic, analiza normativă a fost utilizată pentru a identifica modul în care Constituția și legislația națională consacră obligația statului de a asigura un nivel de trai decent și pentru a evalua calitatea tehnico-legislativă cerută de Legea nr. 100/2017 privind actele normative. Metoda comparativă a servit ajustării practicii parlamentare din Republica Moldova la experiența unor state europene (România, Polonia, Estonia), evidențiind atât convergențe, cât și elemente de specificitate. Abordarea istorică a oferit contextul tranziției de la autoritarism la democrație și impactul acesteia asupra politicilor sociale și asupra funcțiilor Parlamentului. Analiza de conținut a fost aplicată rapoartelor oficiale și documentelor instituționale pentru a evalua eficiența politicilor adoptate și efectele lor asupra indicatorilor de calitate a vieții. Toate aceste tehnici au fost integrate într-o perspectivă interdisciplinară (juridică, politologică, socio-economică), menită să livreze o imagine coerentă și prospectivă asupra creșterii calității vieții în Republica Moldova. Prin această arhitectură metodologică, studiul urmărește să ofere o evaluare riguroasă și orientată spre viitor a capacității Parlamentului de a promova creșterea calității vieții, atât prin realizarea vocației sale de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unică autoritate legislativă a statului (art. 60 din Constituție), cât și prin alinierea la bunele practici europene și valorificarea oportunităților deschise de procesul de integrare în Uniunea Europeană.

• Rezultate și discuții

Fundamentele conceptului de calitate a vieții

Noțiunea de *calitate a vieții* s-a conturat relativ recent în teoria socială și politică, evoluând de la o înțelegere preponderent economică la una multidimensională [3, p.41]. În prima etapă, în anii ’50–’60 ai secolului al XX-lea, calitatea vieții era măsurată aproape exclusiv prin indicatori economici, precum produsul intern brut (PIB) pe cap de locuitor, rata ocupării forței de muncă, venitul mediu pe gospodărie [4, pp.3-8]. Această abordare, specifică perioadei postbelice, reflecta prioritățile societăților industriale, în care accentul era pus pe reconstrucția economică și creșterea productivității.

Ulterior, odată cu dezvoltarea teoriei bunăstării sociale și apariția criticilor la adresa indicatorilor strict economici, conceptul s-a extins. În anii ’70, Organizația Națiunilor Unite a început să promoveze indicatori mai complecși, care includeau aspecte precum starea de sănătate a populației, accesul la educație, condițiile de trai și protecția mediului [5]. Această lărgire a conținutului noțiunii de calitate a vieții a fost determinată de conștientizarea faptului că bunăstarea economică, deși necesară, nu este suficientă pentru a garanta o viață demnă și satisfăcătoare pentru cetățeni.

Momentul de cotitură în conceptualizarea calității vieții a fost publicarea, în 1990, a primului *Raport privind dezvoltarea umană al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare* (PNUD)*,* care a introdus *Indicele Dezvoltării Umane* (HDI). Acesta măsoară progresul nu doar prin prisma veniturilor, ci și prin *speranța de viață*[15] și *nivelul de educație [6]*. Această inovație a consacrat viziunea multidimensională asupra calității vieții, în care factorii sociali și culturali sunt considerați la fel de importanți ca cei economici.

În literatura de specialitate contemporană, calitatea vieții este definită, în principal, prin două paradigme:

- **abordarea obiectivă** – bazată pe indicatori statistici (PIB, rata șomajului, nivelul de poluare, accesul la servicii publice);
- **abordarea subiectivă** – bazată pe percepția individului despre propria bunăstare, satisfacția în viață și sentimentul de fericire [7, pp. 34-43].

Republica Moldova, în calitatea sa de stat aflat în tranziție și aspirant la integrarea europeană, este chemată să combine aceste două abordări, prin crearea unui cadru de politici publice care să reflecte atât datele obiective, cât și aspirațiile și percepțiile cetățenilor.

[15] Speranța de viață reprezintă durata medie de viață anticipată pentru o persoană, bazată pe condițiile actuale de mortalitate. De exemplu, în Republica Moldova, speranța medie de viață în 2024 a fost de 72 ani, cu 67,6 ani pentru bărbați și 76,4 ani pentru femei, în timp ce în Uniunea Europeană a depășit 80 de ani (sursa : https://statistica.gov.md/ro/durata-medie-a-vietii-in-anul-2024-9578_61864.html).

Cadrul constituțional și legal al calității vieții în Republica Moldova

Constituția Republicii Moldova instituie un fundament normativ clar pentru promovarea calității vieții, consacrând caracterul democratic și social al statului și orientarea sa spre respectarea drepturilor fundamentale ale omului. În acest cadru se conturează nucleul juridic al calității vieții:

- dreptul la ocrotirea sănătății (art. 36), care obligă statul să asigure un sistem de asistență medicală accesibil și eficient;
- dreptul la un mediu înconjurător sănătos (art. 37), ce implică obligații pozitive de protecție ecologică;
- dreptul la muncă și protecția muncii (art. 43), care garantează cadrul pentru ocupare și condiții decente;
- dreptul la un nivel de trai decent (art. 47), ce presupune acces la hrană, îmbrăcăminte, locuință și servicii sociale de bază.

Aceste dispoziții se interpretează în corelație cu demnitatea umană consacrată la art. 1 alin. (3), valoare supremă a statului. Jurisprudența Curții Constituționale confirmă interdependența dintre demnitate și calitatea vieții, reținând că demnitatea nu poate fi realizată fără un standard minim de trai [8].

Dimensiunea socială a statului se regăsește explicit în articolul 47 din Constituție [1], care prevede dreptul fiecărui cetățean la un nivel de trai decent. Acest articol obligă statul să ia măsuri pentru ca orice persoană să beneficieze de condiții de viață apte să-i garanteze sănătatea și bunăstarea, incluzând alimentația, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală și serviciile sociale necesare. În acest sens, textul constituțional se află în deplină consonanță cu standardele internaționale, în special cu articolul 25 al Declarației Universale a Drepturilor Omului [9] și cu articolul 11 al Pactului internațional privind drepturile economice, sociale și culturale [10].

Din punct de vedere legislativ, cadrul național se bazează pe o serie de acte normative care contribuie la concretizarea acestui drept fundamental. Legea ocrotirii sănătății [11], Codul educației [12], legislația muncii [13] și a protecției sociale [14], precum și normele privind protecția mediului [15] configurează arhitectura juridică prin care se realizează calitatea vieții. Totodată, Legea nr. 100/2017 privind actele normative [16] obligă Parlamentul să adopte reglementări de calitate, fundamentate pe analize de impact și pe respectarea standardelor de claritate și previzibilitate.

În acest punct, se impune relevarea fundamentului constituțional al politicilor sociale, așa cum este conturat în doctrină. Ion Guceac identifică trei dimensiuni esențiale ale acestui fundament: (a) furnizarea de servicii sociale persoanelor indiferent de statutul lor social; (b) reglementarea relațiilor sociale

pe baza egalității și a respectului intereselor legitime ale diferitelor categorii de populație; (c) instituirea unor prescripții privind asistența materială acordată persoanelor vulnerabile și depășirea inegalității sociale. Aceste componente dau conținut concret obligației statului de a asigura un nivel de trai decent și transformă calitatea vieții într-o finalitate constituțională, nu doar într-un obiectiv politic general [2].

În plus, cadrul constituțional și legislativ al Republicii Moldova trebuie interpretat în lumina procesului de integrare europeană. Carta Socială Europeană (revizuită) [17] și acquis-ul european în domeniul social stabilesc obligații suplimentare pentru statele aspirante la integrare, impunând standarde ridicate de protecție a drepturilor sociale și de asigurare a bunăstării. În consecință, Parlamentul este chemat nu doar să transpună normele europene, ci și să adapteze mecanismele instituționale interne astfel încât acestea să răspundă în mod eficient nevoilor cetățenilor.

Astfel, cadrul constituțional și legal al Republicii Moldova consacră în mod expres obligația statului de a promova calitatea vieții ca valoare fundamentală. Parlamentul, prin intermediul competențelor sale legislative și de control, devine garantul principal al acestei obligații, iar responsabilitatea sa trebuie evaluată atât prin prisma standardelor interne, cât și a celor europene și internaționale.

Parlamentul Republicii Moldova, ca autoritate reprezentativă supremă, este spațiul în care se transformă aspirațiile sociale în norme și programe cu efect direct asupra vieții de zi cu zi. De aici își extrage forța rolul său în garantarea nivelului de trai decent: nu din solemnitatea enunțurilor, ci din capacitatea de a converti valorile constituționale – demnitatea umană, drepturile și libertățile, statul de drept – în politici coerente, finanțate și monitorizate. Calitatea vieții încetează să fie un concept abstract atunci când, prin acțiunea legislativului, se traduce în servicii publice accesibile, în școli funcționale, spitale mai sigure, locuințe mai eficiente energetic, mediu mai curat și oportunități reale de participare civică [18].

Funcția legislativă rămâne principalul canal prin care Parlamentul modelează cadrul de viață al cetățenilor. O lege bine scrisă nu este doar un text corect tehnic, ci o punte între realitățile sociale și standardele europene, între nevoile prezentului și obiectivele de dezvoltare pe termen mediu [19]. În domenii precum sănătatea, educația, protecția socială, relațiile de muncă și protecția mediului, normele adoptate stabilesc regulile jocului: cine are dreptul la ce servicii, cum se finanțează acestea, ce criterii de calitate se aplică, ce responsabilități revin instituțiilor și cum se evaluează rezultatele [20].

Calitatea procesului legislativ – cu consultare publică autentică, expertiză independentă și evaluări de impact – este, la rândul ei, o garanție implicită a calității vieții, pentru că previne soluțiile improvizate, costisitoare și ineficiente. Pentru măsurarea efectelor, devin esențiale cadrele consacrate de evaluare a bunăstării, care combină indicatori obiectivi și subiectivi [21].

Funcția de control asigură că legile nu rămân promisiuni. Prin audieri, întrebări și interpelări, comisii de specialitate și rapoarte periodice, Parlamentul verifică dacă programele anunțate se traduc în rezultate măsurabile pentru oameni: timpi de așteptare mai mici în sistemul medical, performanțe școlare mai bune, reducerea sărăciei energetice, scăderea poluării urbane, acces mai echitabil la servicii [22]. Controlul parlamentar nu este un exercițiu ceremonial, ci un mecanism de responsabilizare a executivului, care corectează derapaje, realocă resurse, accelerează implementarea și obligă instituțiile să își calibreze intervențiile pe indicatori clari, urmăriți în timp. În acest fel, bugetul devine un instrument de politică și nu doar un inventar contabil, în acord cu obligațiile pozitive ce decurg din dreptul la un nivel de trai adecvat [23].

Funcția de reprezentare ancorează întregul proces în realitatea societății. Deputații nu doar votează legi, ci aduc în dezbaterea publică vocea comunităților – temerile lor, așteptările, prioritățile concrete. Percepția cetățenilor asupra echității sociale, a accesului la servicii, a siguranței și a respectului instituțional influențează în mod decisiv acceptarea și eficacitatea politicilor [24]. Când reprezentarea este autentică, Parlamentul devine mediatorul unui contract social viu: măsurile adoptate au legitimitate, iar legitimitatea sporește șansele ca ele să fie aplicate consecvent și să producă efecte durabile.

Privită în ansamblu, conjugarea celor trei funcții transformă Parlamentul în arhitectul calității vieții. Legiferarea trasează direcția, controlul reglează ritmul și corectează traiectoria, iar reprezentarea menține busola fixată pe nevoile reale ale oamenilor. Eficiența acestui rol depinde de câteva condiții-cheie: coerența politicilor între domenii și cicluri bugetare, transparența deciziei, utilizarea sistematică a datelor atât obiective, cât și subiective, și disponibilitatea de a revizui normele atunci când realitatea o cere. În logica următorilor ani, când obiectivul integrării europene se traduce în armonizare legislativă și standarde de servicii mai ridicate, Parlamentul este chemat să fie nu doar legiuitor și supraveghetor, ci și curator al încrederii publice. Iar acolo unde încrederea crește, calitatea vieții urmează [25].

Paradigme eficiente în promovarea calității vieții

Promovarea calității vieții în Republica Moldova cere adoptarea unei guvernări orientate pe dovezi, în care proiectarea, consultarea și evaluarea politicilor urmează un ciclu transparent și verificabil public. În logica europeană a „better regulation", această abordare reduce decalajul dintre intențiile declarate și efectele reale, permițând măsurarea progresului pe piloni precum sănătatea, educația, locuința și mediul [26].

Un prim reper îl constituie **raționalizarea activității parlamentare**: planificare legislativă multianuală, analize *ex-ante* de impact (RIA)[16], verificări independente ale calității reglementării și evaluări *ex-post* la termene prestabilite. În Uniunea Europeană, aceste instrumente sunt standardizate prin *Better Regulation Guidelines & Toolbox*, care cer fundamentare empirică, consultarea părților interesate și monitorizare sistematică pe întreg ciclul normativ; ghidajul operațional include capitole dedicate identificării impacturilor, testului pentru IMM, drepturilor fundamentale, „digital-ready policymaking" și clauzelor de evaluare ulterioară. Transpuse în practica Parlamentului, ele se concretizează în „fișa de impact asupra calității vieții" atașată inițiativelor cu efect social (sănătate, educație, condiții de locuire, mediu), precum și în *clauze de revizuire* la 24–36 de luni, astfel încât promisiunea normei să fie legată, în mod verificabil, de rezultate [27].

Pe plan intern, *Legea nr. 100/2017 privind actele normative [28]* și *Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional [29]* furnizează cadrul pentru calitatea normativă și consultări reale. Consolidarea lor prin instrumente parlamentare de urmărire – traseu legislativ public, raportări privind RIA și sinteza răspunsurilor motivate la propunerile primite – ar alinia procesul legislativ național la bunele practici europene, fără a încetini decizia. În plus, actualizarea Metodologiei RIA la nivel guvernamental (HG nr. 574/2024) [30] oferă un șablon tehnic compatibil cu fișa parlamentară de impact (secțiuni pe opțiuni, efecte sociale și administrative, distribuție pe grupuri, riscuri și clauze de revizuire), care poate fi preluat și adaptat în dosarul electronic al fiecărui proiect de lege.

În a doua paradigmă propusă, **digitalizarea procedurală și integrarea expertizei științifice** apar nu ca simple opțiuni tehnice, ci ca infrastructură intelectuală a unui Parlament modern, capabil să livreze rezultate sociale verificabile. Experiența ultimilor ani arată că acolo unde ședințele hibride, dosarele electronice ale proiectelor de lege și trasabilitatea amendamentelor au

[16] RIA, eng.: Regulatory Impact Assessment, în limba română: EIR – Evaluarea impactului reglementării. **Analiza impactului reglementării (RIA)**: procedură ex-ante care identifică problema, compară opțiuni de politică, estimează costuri/beneficii și efecte sociale/administrative, indică indicatori de rezultat și stabilește clauza de revizuire.

devenit regulă, procesul legislativ s-a dovedit mai rezilient la întreruperi, mai transparent pentru public și, mai ales, mai orientat spre finalități concrete în sănătate, educație, condițiile de locuire și mediu. Vizibilitatea în timp real a parcursului normativ – de la prima versiune până la vot – diminuează asimetria informațională și întărește deliberarea informată, inclusiv printr-un dialog mai dens cu mediul academic și societatea civilă [31].

Estonia oferă un exemplu convingător al trecerii de la consultare fragmentată la un flux coerent „de la idee la lege". Platformele de consultare publică sunt corelate cu inițiativele colective către Parlament, astfel încât cetățenii pot propune, semna digital și urmări parcursul propunerilor până la decizia finală [32]. Esențială nu este simpla existență a tehnologiei, ci proiectarea instituțională: răspunsurile motivate devin parte a arhivei publice a proiectului, iar traseul fiecărei modificări rămâne inteligibil pentru orice persoană interesată [33]. Această logică ar putea fi adaptată, cu costuri de tranziție reduse, și în Republica Moldova, prin instituirea unui registru unic al consultărilor publice conectat organic la lucrările comisiilor parlamentare [34].

Digitalizarea, însă, nu își atinge scopul fără **expertiză științifică**. În sensul utilizat aici, expertiza desemnează ansamblul de metode și dovezi – date administrative și statistice, sinteze sistematice ale literaturii, analize de impact, modelări – care susțin toate etapele ciclului legislativ. În faza *ex-ante*, analiza impactului reglementării (RIA) clarifică opțiunile, cuantifică costurile și beneficiile, estimează efectele sociale și administrative și justifică alegerea finală [35]. În faza deliberării, note de sinteză interdisciplinare, audieri cu experți independenți și scenarii alternative reduc riscul deciziei pe baze intuitive. Ulterior, evaluarea *ex-post* verifică dacă rezultatele s-au produs și creează cadrul pentru ajustări periodice ale normei [36]. În termeni instituționali, un birou intern de cunoaștere – compact, multidisciplinar, cu mandat de a lucra pentru toate comisiile – poate furniza note scurte și imparțiale, în timp ce rețelele externe cu universități și institute specializate completează capacitatea analitică în domenii cu intensitate tehnică ridicată [37].

Propunerea pentru Parlamentul Republicii Moldova, în orizontul 2025–2030, pleacă de la ideea unei „coloane vertebrale" digitale, capabile să integreze conținutul și metoda. Registrul unic al consultărilor ar reuni într-un dosar electronic fiecare proiect de lege, cu istoric de versiuni, avize, amendamente și, mai ales, cu răspunsuri motivate la observațiile primite. În această arhitectură, consultarea nu este un ritual de bifat, ci o sursă de cunoaștere reutilizabilă: observațiile sunt clasificate, temele recurente devin semnale pentru comisii, iar datele se publică în format deschis pentru verificare

externă [38]. Un portal unificat ar conecta acest registru cu inițiativele colective ale cetățenilor, astfel încât traseul de la propunere la normă să rămână transparent, iar responsabilitatea pentru decizie, clar atribuită.

În paralel, regulile procedurale trebuie actualizate pentru a ancora metoda în dreptul intern: deschiderea consultărilor exclusiv prin registrul unic; instituirea unei fișe de trasabilitate a amendamentelor – cine a propus, ce s-a acceptat sau respins și în temeiul căror argumente; obligativitatea RIA și a evaluărilor *ex-post* pentru proiectele cu impact social sau bugetar major; clauze de revizuire la intervale rezonabile acolo unde dinamica domeniului o cere [39]. Aceste cerințe nu adaugă birocrație gratuită, ci înlocuiesc opacitatea cu previzibilitate și justificare publică, reducând costurile de conformare pentru cetățeni, întreprinderi și administrație [40].

Pentru a evita ca digitalizarea să rămână un plafon tehnic, iar expertiza o promisiune opacă, propunem un *tablou de bord public*, actualizat semestrial, care să lege mijloacele de rezultate. Măsurarea accesului la servicii de sănătate (inclusiv timpul de așteptare pentru grupuri vulnerabile), a competențelor funcționale ale absolvenților, a supraaglomerării locuințelor și accesului la utilități esențiale, a calității aerului urban și a spațiilor verzi per locuitor, precum și a participării și încrederii în Parlament oferă repere verificabile despre direcția în care merge societatea sub efectul normei [41]. Astfel, fiecărui proiect i se pot atașa ținte explicite și termene de revizuire, iar procesul parlamentar capătă o dimensiune prospectivă – nu doar răspunde prezentului, ci modelează realist viitorul.

Beneficiile anticipate sunt clare: reducerea timpului de procesare a consultărilor, creșterea calității actelor normative prin sprijin pe dovezi, transparentizarea traseului deciziei și, în consecință, o mai mare acceptare socială a reformelor. Riscurile pot fi gestionate prin reguli simple: șabloane standard pentru RIA și sinteze, prioritizarea tematică pentru a evita supraîncărcarea cu formalități, standarde deschise și audit extern pentru a preveni dependența de soluții închise, precum și consolidarea capacităților interne prin formare continuă și parteneriate academice.

În acest cadru, Parlamentul Republicii Moldova poate trece de la paradigma publicării de documente la paradigma demonstrării de rezultate. Digitalizarea – ca mecanism de trasabilitate și acces – și expertiza – ca metodă de fundamentare și verificare – funcționează împreună ca un sistem de garanții pentru calitatea vieții. Iar dacă finalitatea dreptului este să traducă nevoile reale ale societății în norme eficiente și legitime, atunci această dublă paradigmă reprezintă, în mod firesc, calea de urmat în intervalul 2025–2030.

A treia paradigmă vizează instituirea unui **parteneriat sistematic cu societatea**, în care audierile tematice, consultările pe loturi de politici (sănătate, educație, mediu, incluziune), consiliile consultative și petițiile electronice funcționează într-un circuit coerent, de la stabilirea obiectivelor până la revizuirea *ex-post* a efectelor. În această arhitectură, metodologiile OECD – *Regulatory Policy Outlook* recomandă trei idei-cheie: implicarea timpurie a părților interesate, decizia bazată pe dovezi (inclusiv analiza impactului înainte de adoptare) și revizuiri periodice pe întreg ciclul de viață al legii, pentru a păstra coerența dintre obiective, resurse și rezultate [42]. În ediția 2025, OECD subliniază explicit că regulile sunt mai legitime și mai eficiente când cei afectați sunt implicați la timp și în mod incluziv, iar evaluarea ulterioară verifică dacă efectele s-au produs în realitate [43].

Din perspectiva mecanismelor concrete, **petițiile electronice** oferă un canal accesibil, verificabil și trasabil de interacțiune. Practicile europene pot ghida calibrări pragmatice: în Regatul Unit, răspunsul guvernamental este declanșat la un prag de 10.000 de semnături, iar luarea în considerare pentru dezbatere are loc, de regulă, la 100.000, sub coordonarea unei comisii dedicate a Camerei Comunelor [44]. În Parlamentul European, portalul PETI permite depunerea online, cu liste clare de verificare și pași standardizați (cont, eligibilitate, formular, încărcare de anexe), ceea ce asigură transparență procedurală și tratament egal al petițiilor [45].

În Republica Moldova există deja infrastructură funcțională pentru petiții și audieri cetățenești la nivelul Parlamentului, precum și un cadru juridic pentru petiții electronice (cu cerințe minime de identificare) [46]. Statistici recente confirmă o tendință ascendentă: în 2024, *Direcția petiții și audiențe* a recepționat 4 336 de solicitări (+579 față de 2023; ~+15,4%), dintre care 84% petiții scrise și 16% adresări verbale. În perioada de referință, Parlamentul a examinat 2 853 (66%) de petiții, iar 1 483 (34%) au fost transmise altor autorități potrivit competenței; 773 au fost analizate în comisiile permanente și fracțiuni (Economie, buget și finanțe – 206; Juridică, numiri și imunități – 139; Protecție socială, sănătate și familie – 129). Interacțiunea directă a inclus 540 audieri și circa 1 700 consultări telefonice, iar gestionarea întregului flux are loc prin sistemul e-Petiții [47]. Aceste date arată că cererea socială de dialog instituțional este ridicată și trebuie ordonată pe fluxuri standardizate, cu timpi, responsabilități și rezultate verificabile. În logica parlamentarismului raționalizat, acest ecosistem trebuie să devină un mecanism operațional care convertește semnalele civice în agendă legislativă, control parlamentar și îmbunătățiri de politici, pe baza unor reguli procedurale clare și măsurabile.

Controlul parlamentar eficient este veriga dintre promisiunea normei și efectul social. În plan comparativ, colaborarea instituționalizată dintre parlamente și instituțiile supreme de audit transformă dezbaterea politică într-un exercițiu ancorat în performanță și execuție bugetară. Exemplul relației Sejm–NIK (Polonia) este ilustrativ: NIK transmite sistematic Sejm-ului pronunțări și rapoarte de audit și prezintă în plen rezultatele verificărilor privind executarea bugetului de stat; această rutină produce un ciclu de corectare a politicilor publice și de responsabilizare a executivului, alimentat de constatări verificabile și termene de remediere [48]. În 2025, Sejm-ul a acceptat raportul anual al NIK, menționând sute de documente înaintate și numeroase întâlniri cu comisiile parlamentare – o dovadă a densității cooperării tehnice la nivelul comisiilor și al plenului [49].

Un cadru analog, calibrat contextului Republicii Moldova, poate întări audierile tematice ale comisiilor și poate lega cheltuielile de rezultate reale pe pilonii calității vieții. Baza instituțională există: Curtea de Conturi a Republicii Moldova publică rapoarte și sinteze privind auditul de conformitate și de performanță [50], iar aceste produse pot fi integrate într-un calendar comun cu comisiile de specialitate (rapoarte intermediare, plan de măsuri, urmărirea recomandărilor). Practica internațională (OECD/SIGMA, INTOSAI) recomandă exact acest tip de relație de lucru: fluxuri standardizate SAI–Parlament, prioritizare tematică, urmărire a implementării recomandărilor și transparență metodologică [51]**.**

Pe același filon, experiența României oferă un model procedural pentru notificare prealabilă, consultare, motivarea soluției alese și publicarea sintezelor recomandărilor. *privind transparența decizională în administrația publică [52]* și *Normele metodologice (2022) [53]* detaliază responsabilitățile instituțiilor, pașii și termenele – inclusiv obligația de a publica sinteze ale propunerilor și răspunsuri motivate. Adaptată la nivel parlamentar (prin Regulamentul Parlamentului), această arhitectură poate standardiza așteptările actorilor și preveni consultările pur formale, legând în mod explicit calendarul consultărilor de calendarul audierilor și de dosarul electronic al proiectului.

Privite împreună, aceste paradigme – **raționalizare**, **digitalizare** și **parteneriat/participare** – oferă Parlamentului Republicii Moldova un parcurs clar: de la inițiativă la **rezultat social verificabil**. Cu planificare multianuală, RIA robuste, traseu legislativ digital, consultări deschise și control bazat pe indicatori, calitatea vieții devine un obiectiv măsurabil, iar progresul său – vizibil pentru toți.

• Concluzii

Studiul și-a propus să analizeze, din perspectiva dreptului constituțional, capacitatea Parlamentului Republicii Moldova de a promova creșterea calității vieții prin combinarea funcțiilor de legiferare, control și reprezentare, în logica statului social și a integrării europene. În linia doctrinară care subliniază că dreptul la un nivel de trai decent, înțeles ca drept fundamental, reprezintă premisa normativă a bunăstării și securității cetățenilor, iar politica statului în sfera relațiilor sociale are o veritabilă anvergură constituțională, cercetarea confirmă că Parlamentul este chemat să transforme aceste exigențe în politici consecvente și o politică legislativă corespunzătoare, nu doar în declarații de principiu.

Această concluzie se plasează în linia argumentației lui Ion Guceac, potrivit căreia politica statului în domeniul social are vocația de a deveni un instrument constituțional de echilibrare a intereselor, de reducere a inegalităților și de consolidare a coeziunii sociale, dincolo de simpla declarare a unor obiective programatice [2].

Rezultatele obținute validează un lanț cauzal clar între metodă, mijloace și rezultate: intrări (agendă legislativă multianuală, resurse, expertiză științifică) → procese (analiză ex-ante a impactului reglementării – RIA, consultări standardizate, trasabilitate digitală) → ieșiri (legi, alocări bugetare, recomandări de audit și de politică publică) → rezultate (îmbunătățiri măsurabile în sănătate, educație, condiții de trai și mediu). În această logică, calitatea vieții nu mai apare ca noțiune vagă, ci ca obiectiv operaționalizabil, legat de indicatori obiectivi și subiectivi, de clauze de revizuire și de mecanisme de monitorizare publică.

Instrumente precum „fișa de impact asupra calității vieții" atașată proiectelor de lege cu efect social, clauzele de revizuire la 24–36 de luni și un tablou de bord public cu dezagregări de echitate (după venit, teritoriu, vulnerabilitate) conferă deciziei parlamentare caracter testabil și reproductibil. Digitalizarea procedurală (dosar electronic cu istoricul amendamentelor, date deschise, registru unic al consultărilor) și cooperarea structurată cu instituția supremă de audit sporesc auditabilitatea și alinierea cheltuielilor la rezultate, reducând riscul ca „statul social" să rămână doar o etichetă constituțională, iar politicile sociale – simple exerciții simbolice.

Alături de acestea, parteneriatul sistematic cu societatea – prin audieri tematice, e-petiții cu răspunsuri motivate și consultări pe loturi de politici – introduce mecanisme de retroacțiune care calibrează normele pe baza efectelor

reale, nu doar a intențiilor declarate. În acest cadru, Parlamentul devine spațiul în care politicile sociale sunt concepute și evaluate ca instrumente de echitate socială, coeziune și prevenire a stratificării excesive, în sensul doctrinar al statului social.

Studiul evidențiază, totodată, câteva limitări: absența unei estimări complete a costurilor pentru întregul pachet de măsuri propuse, lipsa unor evaluări quasi-experimentale post-implementare și constrângerile inerente ale interoperabilității datelor între instituții. Pe această bază, direcțiile viitoare de cercetare includ modelarea impactului bugetar al „fișei de impact asupra calității vieții", studii longitudinale privind efectele normelor în plan social și consolidarea infrastructurii de date (administrative, statistice și de percepție) care să permită evaluări riguroase.

În esență, corelarea metodei (RIA și evaluare ex-post), a mijloacelor (digitalizare, date deschise, cooperare cu instituțiile de audit) și a participării (mecanisme standardizate de consultare și feedback civic) permite trecerea de la logica „publicării de documente" la logica impactului demonstrabil. Din această perspectivă, creșterea calității vieții nu este doar o aspirație politică, ci o obligație constituțională structurată, prin care Parlamentul poate consolida contractul social și accelera convergența cu standardele europene în orizontul 2025–2030.

• Referințe biliografice:

1. Constituția Republicii din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial* Nr. 78 din 29.03.2016.
2. GUCEAC I. Anvergura constituțională a politicii statului în sfera relațiilor social. In: *State, security and human rights: in digital era*, 12-13 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, pp. 29-47. ISBN 978-9975-3418-7-5.
3. STIGLITZ J. E., SEN A., FITOUSSI J.-P., Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, 2009, cap. 2 („Quality of Life"), pct.65, p. 41. (online) [accesat: 24.03.2025]. Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf?utm
4. KUZNETS, S.. Economic Growth and Income Inequality. In: *The American Economic Review*, *45*(1), pp. 1–28 (online) [accesat: 24.03.2025]. Disponibil: http://www.jstor.org/stable/1811581.
5. United Nations. *Report on the World Social Situation*. New York: 1975. online), [accesat: 24.03.2025]. Disponibil: https://digitallibrary.un.org/record/3862978?v=pdf.

6. UNDP, *Human Development Report*, New York, 1990 (online), [accesat: 24.03.2025]. Disponibil: https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1990encompletenostats.pdf.
7. DIENER, E. Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. In: *American psychologist*, 2000, 55(1), pp. 34-43.
8. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 11 din 31.05.2011 pentru controlul constituţionalităţii sintagmei „cu plata salariului mediu (pentru salariaţii care sunt remuneraţi în acord sau pe unitate de timp)" din alin.(1) art.111 din Codul muncii în redacţia Legii nr.168 din 9 iulie 2010 „Pentru modificarea şi completarea Codului muncii al Republicii Moldova". https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=31&l=ro
9. Declaratia universală a drepturilor omului Nr. 12 din 10.12.1948 *. În: *Tratate Internationale* Nr. 1 din 30.12.1998.
10. Pactul international cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale* nr.19 din 16.12.1966. În: Tratate Internationale Nr. 1 din 30.12.1998.
11. Legea ocrotirii sănătăţii Nr. 411 din 28.03.1995. În: *Monitorul Oficial* Nr. 34 din 22.06.1995.
12. Codul educaţiei al Republicii Moldova Nr. 152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial*: Nr. 319-324 din 24-10-2014.
13. Codul muncii al Republicii Moldova Nr. 154 din 28-03-2003. În: *Monitorul Oficial* Nr. 159-162 din 29.07.2003.
14. Legea asistenţei sociale Nr. 547 din 25.12.2003. În: Monitorul Oficial Nr. 42-44 din 12.03.2004; Lege cu privire la ajutorul social Nr. 133 din 13.06.2008. În: *Monitorul Oficial* Nr. 179 din 30.09.2008; Legea cu privire la serviciile sociale Nr. 123 din 18.06.2010. În: *Monitorul Oficial* Nr. 155-158 din 03.09.2010; Legea cu privire la protecţia socială suplimentară a unor categorii de populaţie Nr. 121 din 03.05.2001. În: *Monitorul Oficial* Nr. 51 din 08.05.2001.
15. Legea privind protecţia mediului înconjurător Nr. 1515 din 16.06.1993. În: *Monitorul Oficial* Nr. 10 din 30.10.1993.
16. Legea cu privire la actele normative Nr. 100 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial* Nr. 7-17 din 12.01.2018.
17. Carta Socială Europeană (revizuită), Strasbourg, 3 mai 1996. [accesat: 25.05.2025]. Disponibil: https://rm.coe.int/168047e170
18. Constituția Republicii Moldova, art. 60 (Parlamentul – organ reprezentativ suprem și unica autoritate legislativă), art. 47 (dreptul la un nivel de trai decent), art. 35–37 (dreptul la învățământ, ocrotirea sănătății, mediu sănătos).
19. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 34–37 (securitate și asistență socială; protecția sănătății; servicii de interes economic general; protecția mediului), JO C 326, 26.10.2012. [accesat: 25.05.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT

20. Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC), art. 11 (nivel de trai adecvat), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro Adunarea Generală a ONU, Rezoluția 2200A (XXI), 16 decembrie 1966; Carta Socială Europeană (revizuită), ETS No. 163, 3 mai 1996. Disponibil: https://rm.coe.int/168047e170
21. UNDP – United Nations Development Programme, *Human Development Report 1990: Concept and Measurement of Human Development* (New York: Oxford University Press, 1990); UNDP, „Human Development Index (HDI): Methodology and Notes" (ediții metodologice curente); Eurostat, „Quality of life indicators: Handbook and methodological notes" (Luxemburg: Publications Office of the EU, ediții/actualizări); OECD, *How's Life? Measuring Well-Being* (Paris: OECD Publishing, ediții 2011–2020) și „Better Life Index: Concepts and Methods" (versiuni metodologice actualizate).
22. Eurostat, „Quality of life indicators" (dimensiuni și indicatori, inclusiv satisfacția cu viața); OECD, cadre de monitorizare a bunăstării (How's Life? / BLI). Dispoibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_overall_experience_of_life
23. PIDESC, art. 11; vezi și Comitetul ONU pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale (CESCR), Comentariul general nr. 3 (1990) privind natura obligațiilor statelor (art. 2(1)). Disponibil: https://www.refworld.org/legal/general/cescr/1990/en/129827
24. Eurostat, indicatori de calitate a vieții – dimensiuni subiective (satisfacția cu viața, încrederea, participarea). Disponibil: https://data.europa.eu/data/datasets/modelled-subjective-wellbeing-life-satisfaction-average-rating?locale=en ; OECD, cadre privind bunăstarea subiectivă (How's Life? / BLI). Disponibil : https://www.oecd.org/en/publications/how-s-life-2024_90ba854a-en.html
25. Constituția RM (art. 60, 47, 35–37); PIDESC art. 11; Carta Socială Europeană (revizuită); Carta DFUE (art. 34–37); UNDP (HDR 1990, HDI); Eurostat (Quality of life indicators); OECD (How's Life?, BLI).
26. European Comission, Better regulation – 2021. Disponibil https://commission.europa.eu/law/law-making-process/better-regulation_en; Sinteza EPRS (Parlamentul European) despre noutățile din 2021, disponibila: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/699463/EPRS_BRI(2022)699463_EN.pdf.
27. Better Regulation Guidelines (2021). Disponibil: https://commission.europa.eu/system/files/2021-11/swd2021_305_en.pdf și Better Regulation Toolbox (actualizări), inclusiv capitolele despre RIA, monitorizare și evaluări ex-post. Disponibil: https://commission.europa.eu/law/law-making-process/better-regulation/better-regulation-guidelines-and-toolbox/better-regulation-toolbox_en
28. Legea cu privire la actele normative Nr. 100 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial* Nr. 7-17 din 12.01.2018.
29. Legea privind transparența în procesul decisional Nr. 239 din 13.11.2008. În: *Monitorul Oficial* Nr. 215-217 din 05.12.2008.

30. Hotărârea cu privire la aprobarea Metodologiei de analiză a impactului de reglementare Nr. 574 din 21.08.2024. În: *Monitorul Oficial* Nr. 367-369 din 23.08-2024
31. Inter-Parliamentary Union (IPU), *World e-Parliament Report 2024*. Disponibil: https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-10/world-e-parliament-report-2024
32. Riigikogu, „Submit collective proposal" (descriere oficială Rahvaalgatus). https://www.riigikogu.ee/en/introduction-and-history/have-your-say/submit-collective-proposal/; OGP, „Rahvaalgatus.ee – proces de reînnoire democratică". https://www.opengovpartnership.org/stories/rahvaalgatus-ee-yet-another-e-platform-for-civic-engagement-no-a-process-of-democratic-renewal-instead; Mecanisme de e-consultare în procesul decizional legislativ și de reglementare: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/E-Consultation-Mechanisms-in-Legislative-Regulatory-Decision-Making-12-Jan-2021-vf.pdf
33. Toots M., „Why E-participation systems fail: The case of Estonia's Osale.ee", *Government Information Quarterly*, 2019. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X18302405.
34. OGP – Republica Moldova, „Improving Consultation Mechanisms in Decision-Making (MD0076)". https://www.opengovpartnership.org/members/republic-of-moldova/commitments/MD0076
35. OECD, *Regulatory Impact Assessment* (pagină de sinteză). https://www.oecd.org/en/publications/2020/02/regulatory-impact-assessment_0bf78a03.html; OECD, *Handbook for Undertaking Regulatory Impact Analysis (RIA)* (PDF). https://regulatoryreform.com/wp-content/uploads/2015/02/OECD-HANDBOOK-FOR-UNDERTAKING-RIA.pdf
36. EPRS, *Review clauses in EU legislation (2022–2024)* (PDF). https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/762858/EPRS_STU%282024%29762858_EN.pdf
37. Parliamentary Office of Science & Technology (POST, Regatul Unit) https://post.parliament.uk și Foresight Centre (Estonia) https://arenguseire.ee
38. OGP – Republica Moldova, „Improving Consultation Mechanisms in Decision-Making (MD0076)". https://www.opengovpartnership.org/members/republic-of-moldova/commitments/MD0076/; OGP Moldova – Review al Planului 2023–2025 (Legea nr. 148/2023, intrare în vigoare ian. 2024). https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2024/04/Moldova_Action-Plan-Review_2023-2025_EN_for-public-comment.pdf
39. EPRS, *Review clauses in EU legislation (2022–2024)* (PDF). https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/762858/EPRS_STU%282024%29762858_EN.pdf
40. CSO Meter, „Moldova: New law on access to information (2023)". https://csometer.info/updates/moldova-new-law-access-information
41. OGP – pagina Republicii Moldova (context participare publică). https://www.opengovpartnership.org/members/republic-of-moldova/
42. OECD – *Regulatory Policy Outlook* (cadre pentru implicarea părților, evaluare pe ciclul de viață al legii). Disponibil: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-regulatory-policy-outlook-2025_56b60e39-en.html

43. OECD, *Regulatory Policy Outlook 2025* – capitol „Regulating for people" (participare incluzivă și evaluare a impactului asupra oamenilor). Disponibil: https://www.oecd.org/en/publications/2025/04/oecd-regulatory-policy-outlook-2025_a754bf4c/full-report/regulating-for-people_6d2fc8d4.html
44. UK Government & Parliament – Petitions: https://petition.parliament.uk; UK Parliament – Guide to Procedure: https://guidetoprocedure.parliament.uk; Constitution Society – Analysis 2025 (contextualizare a pragurilor și funcționării mecanismului britanic): https://consoc.org.uk/blog-are-online-petitions-useful/?utm_source=chatgpt.com
45. European Parliament – PETI: https://www.europarl.europa.eu/petitions
46. Parlamentul Republicii Moldova – Petiții și audieri: https://parlament.md/peti-ii-i-audieri.nspx
47. Sursa: https://multimedia.parlament.md/wp-content/uploads/2025/03/Parlament-INFO-2024.pdf
48. NIK (Polonia) – Cooperarea cu Parlamentul (Sejm): https://www.nik.gov.pl/en/about-us/cooperation-with-the-parliament/
49. NIK – Raport anual acceptat de Sejm (2024/2025): https://www.nik.gov.pl/en/news/polish-parliament-accepted-the-report-on-nik-s-activity-in-2024.html
50. Curtea de Conturi a RM – Exemplu de raport în lucru și proceduri publice (Raportului de audit privind activitatea Inspectoratului pentru Protecția Mediului, noiembrie 2024) : https://ccrm.md/index.php/ro/curtea-de-conturi-a-examinat-proiectul-raportului-de-audit-80_93410.html.
51. OECD/SIGMA Paper No. 54 – *Developing Effective Working Relationships between SAIs and Parliaments*. Disponibil: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/06/developing-effective-working-relationships-between-supreme-audit-institutions-and-parliaments_010545a8/d56ab899-en.pdf; INTOSAI-P 20 – Principii de transparență și responsabilitate pentru instituțiile supreme de audit.
52. Legea nr. 52 din 21 ianuarie 2003 (*republicată*) privind transparența decizională în administrația publică*. În: *Monitorul oficial al României* nr. 749 din 03.12.2013
53. Norme metodologice de aplicare a Legii nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică din 27.06.2022. În: Monitorul Oficial al României nr. 645 din 29.06.2022. https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2022/03/Anexa.pdf